

PATVIRTINTA

Utenos regioninio profesinio mokymo centro
direktoriaus 2023 m. sausio 3 d.
įsakymu Nr. V-7

ANTIKORUPCINIO UGDYMO PROGRAMA

ĮVADINĖ DALIS

Korupcija yra aktualesnė problema pokomunistinėse valstybėse nei kitose Vakarų šalyse. Komunistinės sistemos rėmėsi korupcija kaip konsoliduojančia jėga, o kleptokratija ir klientizmas buvo tapusios norma. Šie elgesio įpročiai ir mąstymo stereotipai tampa kliūtimi kuriantis demokratinėms valstybėms ir privačiam ūkiui, pagrįstam laisva konkurencija.

Lietuvoje dėl korupcinių nusikaltimų sudėtingumo bei specifikos 1997 metų rudenį buvo įsteigta speciali institucija kovai su korupcija – Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT).

Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintos Nacionalinės kovos su korupcija programos priemonėmis siekiama ne tik atskleisti nusikaltimus. Daug dėmesio skiriama korupcijos prevencijai ir visuomenės švietimui. Kaip vieną iš svarbiausių uždavinių programa skelbia: „Visokeriopai skatinti nepakantumą korupcijos apraiškoms, šiuo tikslu glaudžiai bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis ir žiniasklaida, sukurti ir įdiegti mokomasias programas švietimo ir mokslo sistemoje“.

Bendrojo ugdymo mokyklų dalyvavimą antikorupciniame švietime numato ir LR Seimo priimtas Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas.

1. Antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas kaip neatskiriama visuomenės švietimo dalis siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei sampratą ir užtikrinti korupcijos prevencijos tikslų įgyvendinimą.

2. Antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas visų tipų ir lygių švietimo įstaigose pagal parengtas švietimo programas, per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais.

KAS YRA KORUPCIJA

Korupcija trumpai apibūdinama kaip piktnaudžiavimas visuomenine valdžia siekiant gauti asmeninės naudos. Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programoje korupcija laikomas „bet koks valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant asmenų ir valstybės interesams“.

Korupcijos apibrėžimas yra ne vienas, jie nuolat tikslinami keičiantis korupcijos kaip reiškinio suvokimui. atpažinti korupciją gali būti lengviau remiantis požymiais. Veikai, vadinamai korupcija, būdingi šie komponentai:

1. Asmuo, turintis įgaliojimus priimti visuomenei svarbius sprendimus;
2. Sprendimų priėmimą reguliuojančios normos;
3. Asmuo ar asmenys, siekiantys sau naudingo sprendimo;

4. Abipusiai naudingi mainai tarp sprendimų priėmėjo ir sprendimo siekiančio asmens ar asmenų;
5. Pažeistos sprendimo priėmimo normos, padaryta žala visuomenei.

KORUPCIJOS FORMOS

Parduodami sprendimai gali lemti labai daug įvairių dalykų (paslaugų, leidimų suteikimą, pagreitinimą; paskyrimą į darbą, perkėlimą į aukštesnes pareigas; įstatymo priėmimą; baudmės panaikinimą; nusikaltimo nuslėpimą; piniginio atlygio ir kitų materialinių gėrybių skyrimą; dotacijas; valstybės užsakymą; slaptos informacijos perdavimą; atleidimą nuo mokesčių ir t. t.), už juos gali būti labai įvairiai atsilyginama, taigi korupcijos formų yra daug, jos sunkiai klasifikuojamos. Pagal įvairių valstybių įstatymus korupciniai nusikaltimai yra:

1. Kyšių ėmimas, reikalavimas, davimas;
2. Neūkiškumas, valstybės turto grobstymas;
3. Neteisėtas konfidencialios valstybinės informacijos panaudojimas;
4. Prekyba savo įtaka, jos panaudojimas asmeninei naudai;
5. Rinkimų apgaulės ir kišimasis į rinkimus;
6. Klaidingos informacijos skleidimas ar pateikimas siekiant suklaidinti tyrimą atliekančius valstybės pareigūnus;
7. Nelegalus praturtėjimas;
8. Trukdymas ar kišimasis į valstybinių užsakymų rinką;
9. Baudimas asmenų, kurie informuoja apie netinkamą tarnautojų elgesį;
10. Tarnybinių pareigų neatlikimas;
11. Žala valstybės tarnybai.

NEIGIAMAS KORUPCIJOS POVEIKIS ĮVAIRIOMS VISUOMENĖS GYVENIMO SRITIMS

Poveikis ekonomikai:

1. Korumpuotose valstybėse verslininkai dalį lėšų turi skirti kyšiams, todėl mažėja investicijos ir bendrasis nacionalinis produktas;
2. Korupcija riboja laisvą konkurenciją, todėl ypač kenčia mažos įmonės;
3. Mažėjant konkurencijai blogėja prekių ir paslaugų kokybė;
4. Mažėja mokesčių įplaukų į valstybės biudžetą ir auga šešėlinė ekonomika;
5. Toleruojant korupciją išlieka maži valstybės tarnautojų atlyginimai, tačiau sutaupius biudžeto lėšų piliečiai už tai sumoka tiesiogiai iš savo kišenės kaip kyšius;
6. Mažėja užsienio investuotojų pasitikėjimas valstybe ir įnašas į šalies ūkį.

Poveikis valstybės valdymui:

1. Mažėja valstybės investicijų ir valstybės užsakymu atliekamų darbų efektyvumas;
2. Keičiasi vyriausybės veiklos sritys ir išlaidų struktūra – korumpuoti valdininkai „stumia“ tuos projektus, kurie garantuoja didesnę papildomą uždarbį;
3. Korumpuota vyriausybė yra suvaržyta ir silpna;

4. Valdininkų egoizmas nugali strateginį valstybinį mąstymą, todėl prastai sprendžiamos šalies ekonomikos ir socialinės problemos;
5. Prastėja viešųjų paslaugų kokybė.

Socialiniai politiniai padariniai:

1. Nepasitikėdami korumpuotais politikais ir pareigūnais, piliečiai nepasitiki ir valstybe;
2. Mažėja dalyvavimas visuomeninėje veikloje, domėjimasis demokratinių institucijų darbu;
3. Mažėja politinė konkurencija, auga autokratiškos ideologijos populiarumas;
4. Auga socialinė įtampa, mažėja politinis valstybės stabilumas.

KAS SUKELIA KORUPCIJĄ

Pamatinė korupcijos priežastis yra žmogaus savanaudiškumas, taigi korupcijos negalime laikyti išskirtine ar patologine elgesio forma: kiekvienas yra linkęs pasirūpinti savimi. Pagunda elgtis korumpuoti stiprėja plintant vartotojiškoms nuotaikoms ir asmeninės gerovės siekiui tampant daug svarbesniam už visuomenę gerovę.

Korupcijos lygis gali būti susijęs su visuomenės kultūra, mentalitetu ir tradicijomis.

Korupciją gali skatinti ir palaikyti visas kompleksas socialinių bei ekonominių veiksnių: silpna ekonomika, darbo vietų stygius, prastai tvarkomas valstybės biudžetas, stipresnių užsienio valstybių bei korporacijų kišimasis.

Korupcijos lygiui turi įtakos ir teisinės sistemos brandumas. Korupciją skatina neaiškūs, prieštaringi ir nuolat keičiami įstatymai, žemos kvalifikacijos teismai, liudytojų apsaugos programų trūkumas.

ANTI-KORUPCINĖS STRATEGIJOS

Korupcijos lygio sumažinimas nėra nei lengvas, nei greitas procesas.

Kadangi ją gali sukelti įvairios susijusios ir nesusijusios priežastys, kova su korupcija turi būti pagrįsta kompleksu įvairių priemonių.

Atsižvelgiant į priežastis, skatinančias bei palaikančias korupciją konkrečioje valstybėje, antikorpucinės strategijos gali apimti įvairias priemones, pavyzdžiui:

1. Patvirtinti aiškius tarnautojų priėmimo į darbą ir karjeros kriterijus bei procedūras;
2. Nustatyti aiškias (skaidrias) sprendimų, reikšmingų visuomenei ir valstybei, priėmimo procedūras, pagrįstas nešališkumu ir visų piliečių gerovės siekimu;
3. Atskirti politinius ir valstybinius postus, uždrausti savivaldos tarnautojams atstovauti politinėms partijoms;
4. Uždrausti valstybės tarnautojams dalyvauti komercinėje veikloje;
5. Reikalauti politinių partijų pajamų ir išlaidų skaidrumo bei teisėtumo;
6. Kontroliuoti politikų pajamas ir jas skelbti (deklaruoti pajamas);
7. Registruoti gaunamas politikų dovanas;
8. Sukurti valstybės tarnybos ir politikų etikos kodeksus, papildančius teisės sistemą;
9. Papildyti įstatymus aiškiai apibrėžiant draudžiamas korupcines veikas;

10. Autorizuoti valstybės tarnautojų priimamus sprendimus ir reikalauti, kad ypač svarbūs sprendimai būtų priimami kolegialiai;

11. Tobulinti viešųjų pirkimų ir valstybės turto privatizavimo procedūras.

Kovos su korupcija Lietuvoje priemonės yra numatytos Nacionalinėje kovos su korupcija programoje. Siekiant didinti visuomenės sąmoningumą ir pilietiškumą švietimas yra viena iš šios veiklos krypčių.

Antikorupcinio ugdymo tikslas – ugdyti vertybines nuostatas ir plėtoti gebėjimus, reikalingus susiformuoti jaunų žmonių pilietinei pozicijai korupcijos atžvilgiu.

Antikorupcinio ugdymo uždaviniai:

1. Supažindinti su korupcijos reiškiniu: esme, priežastimis, pasekmėmis.

2. Skatinti nepakantumą korupcijos apraiškoms.

3. Pademonstruoti kovos su korupcija galimybes.

4. Prisidėti prie bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose formuluojamų uždavinių: vertybinių nuostatų ugdymosi (pagarba demokratijos vertybėms; neabejingumas viskam, kas vyksta šalia; sąžiningumas, atsakomybė už veiksmą, poelgį; nuolatinis asmeninės, socialinės, pažinimo bei kultūrinės kompetencijos tobulinimas ir t.t.); gebėjimų plėtojimo (komunikuoti, rasti, tvarkyti ir perduoti informaciją; kritiškai mąstyti ir spręsti problemas; racionaliai planuoti ir organizuoti veiklą, tvarkyti laiko, finansinius ir kitus išteklius; veikti kūrybiškai, iniciatyviai, prasmingai ir savarankiškai, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus; bendrauti ir bendradarbiauti, konstruktyviai spręsti nesutarimus ir konfliktus; dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės, visuomenės gyvenime, prireikus imtis lyderio vaidmens ir pan.) įgyvendinimo.

Siekiamas rezultatas – turintis žinių apie korupcijos keliamų pavojų visuomenės gerovei ir valstybės saugumui, nesitaikstantis su korupcijos apraiškoms, gebantis ir siekiantis jas šalinti asmuo.

PAGRINDINĖS ANTIKORUPCINIO UGDYMO KURSO SAŲOKOS

Korupcija – valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas [LR specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. 2000]

Korupcijos prevencija – korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo.

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos – kyšininkavimas, tarpininko kyšininkavimas, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba

teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.

Kyšininkavimas

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus. (Tai yra pati paprasčiausia pasireiškimo forma.)

Stambaus masto – 250 MGL.

Baudžiamasis nusižengimas – iki 1 MGL.

Už kyšininkavimą atsako ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo (juridiniam asmeniui taikomos piniginės baudos, veiklos apribojimai ir kt.)

Papirkimas

Tas, kas tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, arba tarpininkui siekdamas tų pačių rezultatų.

Asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už papirkimą, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama, provokuojama jį duoti ir jis, pasiūlęs, pažadėjęs ar davęs kyšį, nedelsdamas apie tai pranešė teisės saugos institucijai arba kyšį jis pasiūlė, pažadėjo ar davė su teisės saugos institucijos žinia.

Atsako kyšininkaujanti ir papirkinėjanti pusės.

Piktnaudžiavimas

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo.

Tarnybos pareigų neatlikimas

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, dėl neatsargumo neatlikęs savo pareigų ar jas netinkamai atlikęs, jeigu dėl to valstybė, juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelės žalos. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo už šių nusikaltimų padarymą baudžiamas:

teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu;

arba laisvės atėmimu iki trejų metų (stambaus masto – nuo 2 iki 8 metų).

Valstybės pareigūnas – asmuo, kuris dirbdamas valstybės valdžios, valdymo, savivaldos, teisės saugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose vykdo valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus. Valstybės pareigūnais laikomi: Lietuvos Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Ministras Pirmininkas, Lietuvos banko valdybos pirmininkas, Valstybės kontrolierius, ministrai, Seimo kontrolieriai, savivaldybių tarybų nariai, merai, seniūnai, teisėjai, notarai, prokurorai, tardytojai, kvotėjai, Krašto apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės saugumo, Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų

ministerijos tarnybos darbuotojai, policininkai, kontrolės ir priežiūros funkcijas vykdančių departamentų, tarnybų, inspekcijų vadovai, jų pavaduotojai, inspektoriai ir t. t.

Pareigūnai yra statutiniai valstybės tarnautojai. Tai reiškia, kad jie, be Valstybės tarnybos įstatymo, privalo laikytis ir savo statuto. Pavyzdžiui, STT pareigūnas privalo vadovautis ir nepažeisti Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto. Taip yra su visomis statutinėmis teisėsaugos institucijomis.

Valstybės tarnautojas yra asmuo, dirbantis valstybės tarnyboje, – valstybės politikas, viešojo administravimo valstybės tarnautojas pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kitas asmuo, kuris dirbdamas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialus kandidatas į tokias pareigas.

Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.

Be to, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus, ar teikia viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekantį asmenį.

Asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje – valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą, kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės valdžios, valdymo, savivaldybių, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose vykdo valdžios atstovo funkcijas arba turi administravimo įgaliojimus, taip pat asmenys, dirbantys valstybės ir savivaldybių įmonėse, biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, bei asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose, kurios gauna lėšų Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų bei fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus.

Antikorupciniai standartai – elgesio ir teisės normų visuma, padedanti mažinti korupcinį elgesį.

Viešieji interesai – visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai.

Privatūs interesai – kandidato ar asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje (ar jo artimo giminaičio, ar šeimos nario), asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas.

Interesų konfliktas – situacija, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais.

Lobizmas – tai procesas, kurio metu apsieikiama informacija, ir grupės, organizacijos ar jos dalies nuomonė perduodama valdžios pareigūnams (tiek rinktiems, tiek skirtiems), turint tikslą daryti įtaką, kad būtų priimtas palankus sprendimas.

Klientizmas – santykių sistema, pagrįsta globėjo ir kito asmens arba asmenų (klientų) abipusiškai naudingais išsipareigojimais bei ryšiais.

Nepotizmas – darbo vietų skyrimas giminėms, draugams ir siauram pažįstamų ratui išvengiant konkursų ir pažeidžiant „tinkamiausio žmogaus tinkamoje vietoje“ principą. Tai sukuria pavaldinių ir kolegų skolininkų sistemą, kuria naudojamos priimant sprendimus.

PAGRINDINĖS ANTIKORUPCINIO UGDYMO TEMOS

Korupcijos samprata. Apibrėžimų įvairovė. Kriterijai, kuriais remiantis atskiriami korupciniai nusikaltimai nuo kitų nusikaltimų. Korupcinių nusikaltimų subjektai ir formų įvairovė.

Korupcijos padariniai. Ekonominiai, socialiniai, politiniai, teisiniai, moraliniai korupcijos padariniai. Akivaizdi ir nematoma žala. Korupcinių nusikaltimų aukos.

Korupcijos kilmė. Korupcijos paplitimas įvairiose epochose, visuomenėse, santvarkose. Psichologinės, kultūrinės, socialinės ekonominės, politinės korupcijos priežastys. Korupcijos galimybės demokratinėse institucijose (politinių partijų veikla, rinkimai, parlamentas, vyriausybė, teismai, savivalda). Viešieji ir privatieji interesai.

Kovos su korupcija galimybės. Pilietinės visuomenės vaidmuo (savianalizė, nepakantumas, sąmoningumas). Žiniasklaidos vaidmuo (viešumas).

Juridinės bazės stiprinimas: įstatymai, etikos kodeksai, taisyklės. Įvairūs korupcijos priežasčių ir prielaidų šalinimo būdai strategijose, programose.

Probleminiai kovos su korupcija aspektai. Korupcijos lygis Lietuvoje (tyrimų duomenys). Tyrimų duomenų ir skandalų žiniasklaidoje įtaka visuomenės požiūriui į savo valstybę. „Dideli“ ir „maži“, baustini ir nebaustini korupciniai nusikaltimai. Korupcinių nusikaltimų atskleidimo sunkumai. Kova su korupcija – kova be pabaigos.

INTEGRUOTA ANTIKORUPCINIO UGDYMO PROGRAMA

Asmenybė ir elgesys

- Savivaizdis: koks esu ir koks noriu būti;
- Asmeninės vertybės ir principai;
- Gyvenimo prasmės ir tikslų samprata;
- Išorinės įtakos: pavyzdžiai, autoritetai, socialiniai vaidmenys, situacija;
- Gero ir blogo, tinkamo ir netinkamo elgesio skyrimo kriterijai;
- Sprendimai ir pasirinkimai, priežastis ir pasekmė;
- Atsakomybė.

Elgesį reguliuojančios normos

- Moralinės normos samprata, moralinis gėris ir blogis;
- Moralė ir konvencija;
- Įpročiai, papročiai, tradicijos kaip socialinės normos;
- Legalus ir nelegalus elgesys;
- Moralės ir įstatymų santykis;
- Įstatymų tobulumo problema;
- Socialinio reguliavimo normų ir asmens laisvės santykis.

Teisingumas

- Teisingumas kaip sąžiningumas;
- Žmogaus teisės, lygybė ir nešališkumas;
- Socialinis (paskirstomasis) teisingumas;

- Teisingumas kaip įstatymo valdžia.

Kaltė ir nusikaltimas

- Žala ir skriauda kaip moralinės kaltės priežastys;
- Nusikaltimas kaip įstatymo pažeidimas;
- Nusikaltimų priežastys;
- Bausmės ir kitos sankcijos;
- Bausmės reguliuojantys įstatymai (Baudžiamasis kodeksas ir kiti);
- Teisingumo atkūrimas.

Pilietinė visuomenė ir valstybė

- Demokratijos principai: dalyvavimas, delegavimas ir reprezentavimas;
- Valdžios trišališkumas;
- Valstybės tarnyba: pareigos ir įgaliojimai;
- Valdžios kontrolė: atsiskaitomumas, prievolė teikti informaciją;
- Žiniasklaida kaip ketvirtoji valdžia.

Karjeros planavimas

- Ką galiu ir ko noriu;
- Profesijos pasirinkimo kriterijai;
- Darbo vietos pasirinkimo kriterijai;
- Priėmimo į darbą kriterijai ir procedūros.

Metodo „Dilemų žaidimas“ taikymas integruojant antikorupcinio ugdymo temas į dalykų pamokas

1. Tu planuoji eiti į pasimatymą: pavakarieniauti, o vėliau – į kiną. Tačiau pamiršai padaryti namų darbus, kurie turi būti atlikti jau kitą dieną:

- A. Nenorai atidedi pasimatymą ir atlieki namų darbus.
- B. Tau nerūpi namų darbai. Juk vis dėlto – gyveni tik vieną kartą.
- C. Tavo klasiokas tau atsiunčia namų darbus, o tu jam duodi 10 eurų už tai.
- D. Atidedate pasimatymą, bet vis tiek neatlieki namų darbų.

2. Tavo draugas Tomas papasakojo, kad garaže „AUTO“ visada gaus transporto priemonės apžiūros lipduką. Šiame garaže nekyla problemų, kad jo perdarytas mopedas gali važiuoti 110 km/val greičiu, nes jie visiškai to netikrina:

- A. Tu reklamuoji garažo veiklą savo draugams ir pažįstamiems.
- B. Tu susimąstai ir daugiau niekada nebevažiuoji su Tomu.
- C. Tu paaiškini Tomui, kad mopedo apžiūra yra dėl tavo ir kitų saugumo.
- D. Tu praneši Tomo tėvams, kad jų sūnus važinėja nesaugiai.

3. Šiuo metu laikais vairuotojo teises vairavimo mokykloje. Vairavimo pamokos metu instruktorius tave pasikviečia ir pasako, kad jis gali paveikti vairavimo egzaminą. Jei sumokėsi jam 300 eurų, tikrai išlaikysi egzaminą:

- A. Tu nepriimi pasiūlymo ir apie įvykį pasišneki su tėvais. Tėvai apie viską praneša policijai.

B. Tu papasakoji tėvams sukurta istorija, jie tau duoda 300 eurų. Pinigus duodi instruktoriui. Kaip ir sutarta išlaikai egzaminą, daug nesimokęs.

C. Tu papasakoji tėvams ir jie tau duoda 300 eurų instruktoriui. Tu juos atiduoti instruktoriui, išlaikai egzaminą, ir tada praneši apie šį nusižengimą anonimiškai.

D. Pasiskaitai internete apie tokį instruktorių elgesį, surandi puslapį, kur galima anonimiškai pranešti apie tokius nusižengimus.

4. Savaitgalį su draugais eini į koncertą. Kadangi tau dar nėra 18 metų, tu esi vienintelis, kurio negalima įleisti:

A. Tu supranti tai ir susitinki su draugais vėliau.

B. Tu bandai pateikti į koncertą per kitą įėjimą.

C. Tu pasiūlai apsaugos darbuotojui 50 eurų, kad tave įleistų.

D. Tu susiorganizuoji netikrą dokumentą, kuriame būtų nurodytas reikiamas amžius.

5. Klasė balsuoja už gimtadienio dovaną klasės auklėtojiui. Kuria dovaną laikai teisinga:

A. SPA dovanų čekis.

B. Brangus butelis vyno.

C. Naminis tortas.

D. Kačiukas.

6. Tau labai reikia gero balo iš tam tikro dalyko, kad vėliau galėtum pradėti studijuoti norimose studijose:

A. Su tėvais nusprendi padovanoti mokytojai gražią dovaną

B. Tu eini privačių mokamų pamokų pas mokytoją, tikėdamasis, kad tai pagerins tavo pažymį.

C. Tu pats stipriai mokaisi egzaminui, netgi surandi grupę, kurioje gali mokytis.

D. Tu pasiruoši paruoštuką („špargalkę“).

7. Jūsų mokyklos futbolo komanda žais rungtynes su kitos mokyklos komanda. Prieš pat rungtynes tavo gera draugė Mija prieina prie tavęs ir prašo nepataikyti įvarčio. Kadangi tai – tavo komandos garbės ir čempiono titulo klausimas, tu atsakai jai – ne. Tačiau Mija tau pasiūlo atiduoti savo naują telefoną:

A. Tu priimi Mijos pasiūlymą.

B. Tu nenori nuliūdinti Marijos, bet ir nenori nepataikyti ir įvarčio. Pameluoja savo komandai, kad esi susižeidęs ir nežaidi.

C. Nori išpildyti visus Mijos norus, todėl neimi telefono, bet ir neįspiri įvarčio progai pasitaikius.

D. Aiškiai Mijai pasakai, kad niekas tavęs neveiks, net jūsų draugystė.

8. Tu esi jau studentas. Tau rytoj – egzaminas, tačiau neturi nei laiko, nei noro mokytis:

A. Tu išgeri tris skardines energetinio gėrimo ir eini mokytis.

B. Paprašai savo draugo, kad tau leistų nusirašyti egzamino metu.

C. Nenuėini į egzaminą.

D. Tu bandai gauti egzamino klausimus iš galimai žinančių studentų ir pasiūlai jiems 200 eurų ir gauni juos.

9. Jau antrą kartą patenki į situaciją, kai rytoj – egzaminas, o laiko ar noro mokytis neturi:

- A. Tu vėl nusiperki egzamino klausimus iš kitų studentų, kaip ir pirmą kartą.
- B. Internete bandai ieškoti senesnio egzamino klausimų ir atsakymų, kurie buvo nelegaliai patalpinti kitų studentų.
- C. Nuėjęs į egzaminą apsimesi sergančiu ir paprašai dėstytojo tau atidėti egzaminą.
- D. Peržiūri esminius dalykus užrašuose, tikėdamasis, kad to išlaikyti egzaminui užteks.

NUOSTATŲ KŪRIMAS

Nuostata yra vertybinė dispozicija, pastovus polinkis vertinti reiškinį tam tikru būdu, pagrįstas suvokimu, emocinėmis reakcijomis, elgesio patirtimi ir intencijomis.

Informuodami apie korupciją mokytojai siekia sukurti nuostatą remdamiesi kognicijomis. Kad tai pavyktų, mokiniai turi:

1. Suprasti informaciją. Korupcijos žala dažniausiai įrodinėjama naudojant ekonominius, socialinius ir politinius argumentus. Jaunesniems mokiniams jie gali būti nesuprantami, daugumai – nelabai aktualūs. Todėl argumentus reikia „išversti“ į mokinių kalbą parodant, kaip korupcija paliečia jų ir jų artimųjų interesus.

2. Įsiminti. Be abejo, „žinojimo motina yra kartojimas“, tačiau pakartojus tą patį daugiau nei tris kartus, pradedi jausti persisotinimą ir grėsmę pasirinkimo laisvei. Todėl pravartu keisti pranešimo formą ir pateikti informaciją kuo netikėčiau bei įspūdingiau.

3. Patiems įtikinti save. Nuostatos būna ypač stiprios, kai jos ne įsiūlomos, bet susiformuoja intensyviai mąstant. Vadinasi, neužtenka tik informuoti ir neverta pateikti „sukramtyto“ reiškinio vertinimo. Daug veiksmingiau informacijos analizę, interpretavimą, argumentavimą ir apibendrinimą palikti mokiniams, tai yra panaudoti aktyvaus mokymo metodus.

Stiprių ir pastovių nuostatų ugdymo būdas yra įtraukimas į veiklą. Žmonės linkę laikyti save tuo, ką jie veikia (saviatribucijos dėsnis – „aš geras, nes su klasės draugais dalyvauju socialinės pagalbos veikloje“). Jaunimo įtraukimas į antikorupcinius projektus, judėjimus sustiprina antikorupcines nuostatas.

Siūlomų užduočių vyresniojo mokyklinio amžiaus grupėje pavyzdžiai

Parengti medžiagą tyrimui apie nusikaltimo pobūdį ir mastą mokyklos ar vietos bendruomenės aplinkoje.

Surinkti, paruošti ir palyginti tyrimo duomenis su spaudos pranešimais apie nusikaltimus ir statistine medžiaga.

Suplanuoti ir surengti projekto dienas.

Panagrinėti, kokioms vertybėms įvairios amžiaus grupės teikia pirmenybę.

Parengti vietinės televizijos ar radijo programėlę.

Parengti paveikslų parodą ir viešai pademonstruoti.

Parengti skaidrių ekspoziciją „Šiandieninis jaunimas: viliojančios galimybės“.

Parengti vaizdo juostą „Nusikaltėlis. Kas bus toliau?“ arba „Nusikaltėlis. Kodėl ne?“

Pakviesti STT atstovą. Suplanuoti, kas bus aptariama, ko bus klausama.

Peržiūrėti teismo posėdžio filmuotą medžiagą.

Pasiruošti ir suorganizuoti tėvams skirtą renginį tema „Nusikaltimas – kiekvieno problema ir atsakomybė!“

Prevenčinis antikorupcinis ugdymas labai panašus į įprastą ugdymą. Tai yra ugdymas, kai mokiniams pateikiama informacija, pavyzdžiui, apie teisinius dalykus ir specifines nusikaltimo sąlygas. Šios žinios apie tai, kokios yra nusikaltimų padarymo pasekmės ir su jomis susijusių argumentų atsispirti nusikaltimui radimas ir bus suprantamas kaip ypatingas prevencinis darbas.
